

GLEDALIŠKI LIST

XIX

XX

1
9
4
1

1
9
4
2

O P E R A

5 PUCCINI: MADAME BUTTERFLY

GIACOMO PUCCINI:

Madame Butterfly

Opera v treh dejanjih. Besedilo po J. L. Longu in D. Belascu spisala
L. Illica in G. Giacosa, prevel N. Štritof.

Dirigent: N. Štritof.

Režiser: C. Debevec.

O s e b e :

Madame Butterfly (Čo-čo-san)	V. Heybalova
Suzuki, njena služkinja	M. Kogejeva
Kate Pinkerton	N. Španova
F. P. Pinkerton, poročnik mornarice	
U. S. A.	J. Franci
Sharpless, konzul U. S. A. v Nagasakiju	V. Janko
Goro	A. Sladoljev
Princ Jamadori	M. Dolničar
Bonć	F. Lupša
Komisar	M. Gregorin
Uradnik registrature	M. Škabar
Čo-čo-sanina mati	M. Škrjančeva

Sorodniki, Čo-čo-sanine prijateljice, služinčad.

Godi se v Nagasakiju.

Inscenator: A. Foriga.

Cena »Gledališkega lista« Lit 2.—

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1941-XIX/42-XX

OPERA

ŠTEV. 5

GIACOMO PUCCINI:

MADAME BUTTERFLY

PREMIERA 22. NOVEMBRA 1941-XX.

Vilko Ukmar:

Skrivnost Puccinijeve glasbe

Nikdar ne bom pozabil doživetja, ko sem v mladih letih prvič poslušal Puccinijevo »Madame Butterfly«. Vem, da me je dramatično dejanje utrujalo, ker je s preveč raztegnjeno in preveč poudarjeno bridkostjo do obupa razočaranega dekleta tako napelo moje živčevje in me tako prenapolnilo s sočutjem, da mi je v njem utonilo vsako ugodje in me je obšla neka moreča bolečina. Neka nasilna brezobzirnost, ki se kot z naslado vleče skozi vse dejanje, mi je od takrat ostala v spominu in se v meni še danes oživila vedno nekako boleče, kadar se kakor koli zbude predstave o tej Puccinijevi operi.

Nasprotno pa me je, takrat vsaj, glasba vsega osvojila. Z neko posebno močjo je namreč znala v meni razgibati pisana razpoloženja in jih raznetiti tako močno, da sem se v njih kar utapljal. Ti zvoki so me zanašali v neki oddaljen svet, ki pa je bil vendar obvladan od prirodnih sil; zdel se je človeku zato dosegljiv, toda bil je ves opojen in vabljev, tako zelo, da je zmožgel vžgati v duši plamene silnega hrepenenja.

In res, taka je tudi v svojem celotnem značaju Puccinijeva umetnost: prav s svojo dosledno neposrednostjo zna zgrabit človekovo dušo, ki jo po eni strani skoraj zmelje z napetostjo prebučnih vtisov, z druge strani pa jo istočasno opoji vso z naslado sozvočij in jo zapelje v tako omamna razpoloženja, da se pozneje komaj izmota iz njih.

Seveda se pa pojavljajo taki učinki Puccinijeve umetnosti le ob prvih dojetjih, dočim so ti vtisi vedno slabejši, čim večkrat se ponavljajo in čim bolj se človek z njimi seznaja. Postopoma namreč bledijo in kmalu doživi občutljiv poslušalec ob tej umetnosti, da ni pognala iz zadnjih globin človeške duše, da se ni borila za svojo podobo s pomočjo večnostnih postav, temveč da so jo narekovali trenutki vsakodnevnega življenja, ki hipno zavzamejo vso pozornost tistega, ki jih dojame, a nekam naglo zbledijo, utonejo v morje človekovih dojetij, se tam razpuste v pozabljenje in že napravijo prostor novim, morda prav tako naglim in prav tako v globočino duše tonečim vtisom.

Pri tem pa so vsi vtisi pristni, kajti sprožila jih je živa volja, ki se ne druži z lažno domišljijo, temveč je povezana z močnimi in pristnimi doživetji. V tem pa je moč in vrednota Puccinijeve umetnosti, ki je osvojila svet. Taka neukročena moč je vložena v vse umetnine Puccinijeve zrele dobe.

V operi »Madame Butterfly« je ujet kos življenja, kot se v nešteto primerih in različkih javlja vsak dan pred nami. Nič ni velikopoteznega, nič ni v skrajnosti segajočega. Ni vprašanj o vzroku in namenu, ne o višjih postavah, ki urejujejo dogajanje in vzdržujejo ravnotežja med človeškimi življenji. Toda to, kar je, je obdelano s tako pristno doživljenostjo in s tako ljubeznijo, da mora človeka ganiti. Tako podrobno so izoblikovani posamezni utrinki glavnega dogodka, s tako ljubečo roko postavljene v celotni okvir vse posamezne najbolj neznatne sestavine dejanja, da te delo mora prevladati in osvojiti. Zdi se, da živi v vsem tista prisrčnost, s katero zida otrok svojo zgradbo in ki te osvoji ne glede na to, kaj je dozidano.

Z isto prisrčnostjo pa je ustvarjena tudi vsa glasba. Znano je, da je Puccini visel s posebno mehкими čustvi na delu svoje »Butterfly«

in ta posebna povezanost ni ostala brez učinka. Zato je v tej glasbi izredno mnogo toplega in mehkega čustva, polno je nekega žlahtnega soka, ki je iztisnjen iz mehkega umetnikovega srca. Posebno močno pa so v tej glasbi oživiljena razna razpoloženja, povezana kot jagode v molku drugo k drugemu. Doživetja različnih človeških duš se v svojih nasprotjih med ljubeznijo in zavistjo, med hrepenenjem in razočaranjem, med vero in obupom povezujejo in dopolnjujejo z doživetji žive prirode in se predejo med seboj, kot barve v mavrico. In če hočete, — eden izmed takih biserov je zadnji člen prvega dejanja. Kdor je kdaj v tem glasbenem predenju in valovanju doživel vse razkošje poletne noči, ki vsa dehti v opoju dišav, ki vsa zveni v utripanju bitij, kdor je doživel iz te glasbe vso omamo, v katero zavija človeka dehtenje tople, v mesec zapredene in v slast ljubezni vabeče poletne prirode, ne bo tega doživetja več pozabil. V tem pa je dejansko Puccini največji in v tem nadvladuje vse svoje ostale sposobnosti.

Kajti v tem ostalem je Puccini res samosvoj in nekako z mejo obdan. Poje tako, kot mu je dano po naravi, in ga iz tega izraznega načina ne premakne prav nič. Celo v operi »Madame Butterfly«, ki je vsa iztrgana iz posebnega vzhodnjaškega ozračja, ki je posebej vezana na japonsko življenje, se Puccini ni oddaljil od samega sebe in od svojega preznačilno italijanskega sloga, temveč je ostal neizpremenjen v svojem glasbenem izrazu, pa naj je še tako prisluškoval ploščam z izvirnimi japonskimi motivi, naj je še tako prebiral spise o japonski kulturi, šegah in navadah. Čeprav je končno povezal celo nekaj vzhodnjaških motivov v to svoje delo, je kljub vsemu ostala ta glasba izrecno puccinijevska in je »Madame Butterfly« opera, kjer je značilno prikazano, kako si japonsko življenje predstavlja Evropejec in posebej čistokrvni Italijan. Da nastajajo zato tukaj občutna nesoglasja, ni nič čudnega. Glavno je, da je ustvarjeno delo z umetniškim zanosom. In to je. Kajti Puccini je bil v svojem duhovnem življenju tako bogat, da je to, kar je z glasbenim izrazom povedal, človeštvo prepričalo in osvojilo.

Gledališke zanimivosti

Repertoar rimske kr. Opere v sezoni 1941-42 obsega naslednja operna dela: Franco Alfano »Don Juan de Manara«, Verdi »Ples v maskah«, Ferruccio Busoni »Turandot«, Puccini »Tosca«, Wolf-Ferrari »Il Campiello«, I. Pizzetti »Orseolo«, Giuseppe Mulè »Baronica Karinska«, Leoncavallo »Glumači«, Wagner »Leteči Holandec«, Verdi »Aida«, Stravinski »Mavra«, Puccini »Madame Butterfly«, Nicolo Piccini »Cecchina« (Dobra hčerka), Donizetti »Lucija Lammermoorska«, Ezio Carabella »Svečnik«, Musorgski »Boris Godunov«, Rossini »Gospod Bruschino«, Wagner »Lohengrin«, R. Strauss »Arabella«, O. Gerster »Enoch Arden«, Mascagni »Priatelj Fritz«, Giordano »Andrée Chenier«, Licinio Refice »Cecilia«, V. Gnegchi »Kasandra«, Bizet »Carmen«; baletna dela: P. Ferro »Proserpina«, G. Piccioli »La tarantola«, Prokofiev »Razsipni sinko«, Stravinski »Posvečenje pomladi« in »Romantična Ogrska« na glasbo F. Liszta; mladińska dela: Humperdinck »Janko in Metka« (z Respighijevim baletom »Ptički«) in L. Ferrazi Trecate »Ghirolino«. Od vseh naštetih del bodo »Don Juan de Manara«, Busonijeva »Turandot«, »Baronica Karinska«, »Mavra«, »Svečnik«, »Arabella« in »Kasandra« za Rim novost, »Enoch Arden« pa sploh za vso Italijo. Razen tega je v načrtu še gostovanje monakovske Opere z Wagnerjevo »Walkiro«, »Tannhäuserjem« in R. Straussovo »Egiptovsko Heleno«, kar bo vse dirigiral Clemens Krauss.

Milanska Scala ima na sporedu to sezono opere: Arrigo Boito »Mefisto«, Verdi »Othello« in »Ernani«, Puccini »Gianni Schicchi« in »Turandot«, Bellini »Puritanci«, Zandonai »Francesca da Rimini«, Rossini »Seviljski brivec«, Donizetti »Kapljice za ljubezen«, Mascagni »Mali Marat«, Leoncavallo »Glumači«, Cilèa »Adriana Lecouvreur«, Umberto Giordano »Kralj«, Ildebrando Pizzetti »Fra Gherardo«, Giulio Cesare Sonzogno »Kraljica oljka«, Luigi Cherubini »Nosilec vode«, Gluck »Orfej«, Wagner »Tannhäuser« in »Tristan in Isolda«, Richard Strauss »Dafne«, Massenet »Thaïs«, Musorgski »Soročinjski semenj«; nove baletne koreogra-

fije bo oskrbela Nives Poli na naslednjo glasbo: Respighi »Rimski studenci«, Rimski Korzakov »Španski capriccio«, Ravel »Valček«, Stravinski »Umetni ogenj«, Vittadini »Tutù pod češnjo« in Galliera »Modre in nespametne device«; mladinsko delo: Humperdinck »Janko in Metka«. »Kraljica Oljka« bo imela krstno predstavo, »Dafne« pa bo uprizorjena prvič v Italiji.

Butterfly poje

(Drugo dejanje)

Daleč kraj obzorja,
kjer sonce zlato vzhaja,
bel oblček iz morja vstaja,
tam brod njegov prihaja...
Ah, kako ponosno,
reže proti kopnini!
Že grmé topovi,
k meni brod zaplovi.
Jaz mu ne grem naproti,
jaz ne!
Na vrhu hriba ležem v travo
in čakam,
in čakam dolgo, potrpežljivo
in čisto tiho.
Od mesta se postava je ločila,
prav drobna, drobna točka,
v strmino je krenila...
Ali je? Ali ni?
In kadar bo v bližini,
me spozna, ali ne?
O, spozna in pokliče že oddaleč!
Jaz pa se niti ne ganem
in skrita še ostanem,
napol za šalo,
napol da ne umrem od take sreče.

In išče me in kliče vsepovsod,
vsepovsod:
Ženica moja sladka,
dehteča moja cvetka,
in vsa imena nežna iz davnine...
In to vse se zgodi, tako ti pravim.
Prazni so tvoji dvomi,
a moja vera trdna,
jaz čakam...

„Madame Butterfly“

(Vsebina)

1. dejanje. Vrt s hišico na griču pri Nagasakiju. Ameriški poročnik Pinkerton ogleduje hišico, ki mu jo je po naročilu kupil mešetar in trgovec Goro. Pinkerton se namerava poročiti po japonskem običaju za 999 let z mesečno odpovedjo, hišica je namenjena za stanovanje njegovi nevesti Čo-Čo-San. Goro predstavi Pinkertonu bodočo služinčad: sobarico Suzuki, kuharja in slugo. Prvi gost, ki prisopiha na poročni kraj, je konzul Sharpless. Pinkerton mu razloži svoj »plitki evangelij«, pojasni mu svoj namen in mu ne prikriva bodočih načrtov, ko napije že sedaj na zdravje bodoči ženi, pristni Američanki. Prijatelj ga svari, kajti ljubezen male Butterfly je iskrena. Od daleč se začuje pesem neveste, ki prihaja v družbi gejš in sorodnikov. Ženin se šali s sorodniki, nevesta jih veselo, a resno predstavlja navzočim. Na skrivaj pove svojemu ženinu, da je prestopila v njegovo vero, pokaže mu bodalo, s katerim je izvršil njen oče na cesarjev migljaj harakiri. Poročni uradnik izvrši obred vpričo vseh gostov in sorodnikov. Kmalu po izvršeni poroki prihrumi ves razjarjen nevestin stric bonec, ki je izvedel o njenem prestopu v drugo vero. Bonec prekolne in zavriže svojo nečakinjo, sorodniki se vsi ogorčeni umaknejo. Pinkerton potolaži svojo mlado, jokajočo ženo. V nežni ljubezenski sceni dobi madame Butterfly - Metuljček spet zaupanje in vero v svojo srečo. Medtem ko pada zastor, se oba umakneta v zakonsko spalnico.

2. *dejanje*. V svoji hišici čaka žalostna Butterfly na povratek moža, ki je že tri leta odsoten in še ničesar ni sporočil. Zvesta Suzuki moli k Budi za srečo svoje gospodarice. Tudi sredstva so pošla; če kmalu ne pride denarna pomoč, bo trda predla. Butterfly ne omahuje, njeno zaupanje je trdno. Svidenje si slika v najlepših barvah in kakor v zamaknjenosti vidi že ladjo, ki se bliža z dragim soprogom. Sharpless pride, Butterfly ga veselo pozdravi. Pismo je dobil od Pinkertona. Obzirno naj pripravi Butterfly na njegov prihod z ženo, ki jo je vzel v Ameriki. Sharplessu pa se ne posreči izvršiti to nalogo. Goro javi prihod bogatega kneza Yamadorija, ki že dolga časa zaman snubi zapuščeno Butterfly. Yamadori tudi sedaj nima več sreče kakor navadno; Butterfly se šali z njim, slednjič ga odslovi. Konzul Sharpless hoče prikazati Butterfly ves položaj, ona pa steče po otroka, o katerem Pinkerton še ničesar ne ve, pokaže ga konzulu in pravi, da tega pač ne bo mogel pozabiti. Ganjeni Sharpless ne more z resnico več na dan ter odide. Pred hišico nastane vrišč, Suzuki privede Goro v sobo, ker je opravljal, da nihče z gotovostjo ne ve, kdo je prav za prav otrokov oče. Butterfly mu grozi z bodalom, nato ga vrže na cesto. Top v luki naznani prihod bojne ladje, »njegove« ladje. Brezmejno veselje zavlada v hiši; Suzuki mora okrasiti vso sobo s cveticami. Butterfly se preobleče v poročno obleko in čedno obleče tudi otroka. V steno hišice napravi tri luknjice, skozi katere bo prežala in čakala, dokler se ne pojavi Pinkerton. Suzuki in otročiček zaspita, Butterfly pa prečuje vso noč. Nepremično gleda in čaka.

3. *dejanje*. Noč se je umaknila jutru, Butterfly še vedno nepremično stoji na svojem mestu in čaka. Suzuki se prebudi, prosi svojo gospodarico, da bi šla počivat. Obljubi ji, če bi v tem času prišel Pinkerton, da jo bo takoj poklicala. Do smrti izmučena Butterfly gre v sosednjo sobo k otroku; Suzuki poklekne in moli za ubogo gospodarico. Pinkerton in Sharpless se tiho približata, Suzuki vzklikne, oba jo pozoveta, naj bo mirna, da bi se Butterfly ne zbudila. Zunaj zagleda Kate, Pinkertonovo ženo, ki želi vzeti s seboj otroka. Skesani Pinkerton nima moči, da bi se sešel z nesrečno Butterfly; žalosten zapusti kraj nekdanjih srečnih dni. Butterfly pride iz svoje sobe, čutila je navzočnost svojega soproga. Prvi tre-

nutek misli, da se je skril, zato ga išče okrog po vseh kottičkih sobe. Sharplessov molk in Suzukine solze pa ji odkrijejo težko boleost. Boji se, da je Pinkerton mrtev, Sharpless jo pomiri, a ko zagleda Butterfly v vrtu tujo žensko, spozna takoj vso bridko resnico. Otroka zahtevajo od nje! Butterfly ga bo izročila, toda Pinkerton mora priti sam ponj. Ko ostane sama s Suzuki, zatemni prostore v hiši, zvesto služkinjo pa pošlje na vrt k otroku. Umreti hoče. Pred Budov kip poklekne, v skrinjici poišče belo ruto, poljubi rezilo in ga položi na vrat. V tem trenutku prinese Suzuki otroka, Butterfly pade bodalo iz roke, objame svojega otroka in ga obsuje s poljubi. Zadnjikrat se poslovi od njega, nato pošlje otroka in Suzuki zopet ven, ona sama pa stopi za steno, kjer izvrši samomor. Butterfly sliši še Pinkertonov klic, se skuša zavleči do vrat, a omaga pri vходу in umre.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Smiljan Samec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.